

Lappalaisia *o- ja *oi-loppuisia henkilönnimiä

Suomen ja Venäjän lappalaiset ovat käyttäneet sekä *o- että *oi-loppuisia henkilönnimiä ainakin jo 1500-luvulta saakka, jolloin tätä alaa valaisevat ensimmäiset läheteet — veroluettelot — on kirjoitettu. Sukunimiä ei lappalaisilla vielä silloin ollut. Suomen-Lapissa ne alkoivat muodostua vasta v:n 1700 molemmin puolin.

o-loppuisia nimiä

Vanhvoja, alkuperältään suurimmaksi osaksi suomalaisia olivat Suomen-Lapissa esim. seuraavat nimet, jotka palautunevat o:lisiin (alkuaan tosin oi:lisiin) originaaleihin: Aimo, Jongo (myös Joncko), Kaipo, Kauko, Muio l. Murjo, Repo ja Simpo.¹ Nykyisistä inarinlappalaisten käyttämistä o-, resp. u-loppuisista etunimistä mainittakoon *Mikkō*, *Jokkō* 'Jukka' ja *Hännu* (ensimmäisen tavun vokaalista riippuu, edustuuko toisen tavun alkup. o o:na vai u:na).²

Myös koltan- ja kuolanlappalaisilla on *o-loppuisia etunimiä. Heidän murteissaan o on muuttunut a:ksi, mutta nominien lativimuodossa esiintyy o tai ò (resp. u, ə, ø). Esimerkkejä (Nä Näätämön, P Paatsjoen, S Suonikylän, Nrt Nuortijärven, K Kildinin, T Turjan murre):

P, S *Māšš^A*, gen. *Māšš^A*, lat. *Maššø* (S -šø) mn. (ven. Maksim).

P *Me^hkk^A*, *Me^hkk^A*, *Mi^hkkø*, S *Me^hkk^A*, *Me^hkk^A*, *Mi^hkkō* (Mikko), K (Maaselkä) v. 1608 Jakunka *Mikkōev* syn (= Jaakko Mikonpoika), Haruzin, Russkie lopari s. 453. On omituista, ettei karj. Miihkalia ole omaksuttu lappalaiseen henkilönnimistöön. Mikko-nimen esiintyminen koltanlapin Paatsjoen ja Suonikylän murteissa on kai suomen vaikutusta joko suoraan tai inarinlapin välittämänä.³ Vaikeampi on selittää *Mikkōev* Maaselässä Kuolan niemimaan sisäosassa. Pitäisikö olettaa karjalaistenkin käyttäneen aikoinaan Mikko-nimeä, jonka he olisivat myöhemmin vaihtaneet Miihkaliin?

K *Nāšt*, -st, *Nāštø* (< karj. Nasto), P, S *Nāš^k*, *Nāš^k*, *Nāš^kø* (S -kø) nn.; molempien muotojen pohjana on ven. Anastasija (Nastasja, Nastja, Nastka).

S *Sōš^o*, *Sōš^o*, *Sōš^o* nn. (ven. Solomonija = Salomonija).

T (Genetz, Kuollan lapin murteiden sanakirja s. 186) *Teappa* mn., vrt. aun. Teppoi (*Teappa* vastaisi tosin karj. muotoa *Tepo).

¹ Vir. 1942 s. 5, 16—26.

² Vrt. norjanlappalaisia etunimiä, Konrad Nielsen, Lærebok i lappisk III s. 310—15.

³ Alkuaan oi-loppuinen Mikko lienee jo usean vuosisadan ajan ollut Peräpohjolassa o-loppuinen. V. 1671 osti kemiläinen Mikko (Micho Kilpinen) maata Sodankylän lappalaisilta (Isak Fellman, Handlingar och uppsatser III s. 15).

P *Tēmm*^(a), *Tēmm*^a, *Tī̄mm̄ð*, S *Tēmm*^(a), *Tēmm*^a, *Tī̄mmo* mn., vrt. karj. Timo (*Tēmm*^a vastaisi karj. muotoa *Timmo).

oi-loppuisia nimiä

Näistäkin pakanuudenaikaiset, 1500- tai 1600-luvulta tunnetut, olivat osaksi omaperäisiä, osaksi suomalais-karjalaisia, ja niitä käytettiin vain Suomen- ja Venäjän-Lapissa.

Iko: hypokoristinen muoto *Iko*iko, Pääjärvi (silloinen lappal. kyläkunta) v. 1608 (Har. s. 462). *Iko*i oli sn. Satakunnassa 1500-luvulla (A. V. Forsman, Pakanuudenaikainen nimistö s. 127). Forsman olettaa olleen muinaisen miehennimen *Iko* i. *Iko* < *Ikä*, *Ika* (s. 155). Muita vanhoja kirjauksia: Anders Jko 1466 Säkylän-Huittisten seud., *Iko*insala 1480 saari, Kangasala, eskel *iko*ila 1524, nyk. Tyrvää (Niilo *Ikola*, *Ikola*-nimestä, Vir. 1953 s. 121—24).

Cautsoi, Maaselkä (nyk. Kuusamo) 1594. Se lienee karjalaista alkuperää, vrt. Forsman s. 71 ja 207: *Kautsoi*, mn. Lappi 1500-l., Karjala 1600-l. Forsman vertaa siihen sm. suku- ja paikannimiä *Kauto*, *Kauttu*, *Kauhtionnenä*.

Lautsoi, Kitkajärvi (nyk. Posio) 1588 (ellei kyseessä ole kirjoitusvirhe L pro C).

Muskoij (ja *Musko*), Kitkajärvi 1570—72.

Peltsui (*ui*-loppuun nähden vrt. karj. *Pelgui* ~ *Pelkoi), Läätsi (*Litsa*), Muotka ja *Kitovsk* 1606—10 (Har. s. 439).

Šermoi: »kodassa» asuva *Dimidko Š.*, Muotka 1608 (Har. s. 438). Tässä ei näytä olevan kyseessä sn., vaan liikanimi, mahdollisesti *Dimidkon* oma lappalainen nimi. Suuri osa venäjänlappalaisia lienee käännytetty nimellisesti kristinuskoon 1500-luvulla, mutta vielä seuraavallakin vuosisadalla mainitaan »vastakastettuja» (novokreštennye) *Petsamon*, *Muotkan*, *Nuortijärven* ja *Pääjärven* kyläkunnissa (Har. s. 434, 438, 455, 462).

Thenai, Keminkylä ja Kuolajärvi 1563; lienee ollut oikeammin *Ten(n)oi*, koska sn. *Thenoi* esiintyy Kitkajärvellä 1695 (I. Fellman, mt. IV s. 289), *Tenno* Kuolaj. 1732 (mt. III s. 101). Epävarmaa on, kuuluuko tähän nimiryhmään myös sn. *Teno* (Per Jonsson *Teno*, *Tenon-Utsjoen* kylät 1728, mt. II s. 220), joka on tietenkin sama kuin *Teno*(joki) < lp. *Teädn*u, gen. *Teänu*.⁴

Vielä voidaan mainita T *Ku^dzai*, gen. *Ku^dtsa*' (gen. epäsäännöllinen, pro *Ku^dtsa* tai *-si*), tytön nimi eräässä sadussa. *oi-loppuisiin nimiin lienee luettava myös kuolanlappalaisen jumalan nimi *Karva(j)*: Genetz, mts. XL, yhdistää sen karj. Kauro-nimeen, mutta etymologia ei kuitenkaan tunnu vakuuttavalta.

*oi-loppuisia kristillisiä etunimiä on lappalaisilla vain Koltan- ja Kuolan-Lapissa:

S *Jäh^hkk^A*, gen. *Jäh^hko*, Nrt, K (Genetz s. 184) *Jäk*, gen. *Jähku*, K (T. I. Itk.) *Jäčk*, gen. *Jäh^hkkə*, lat. *Jäh^hkkja* (ven. Jakov, Jak) Jaakko, Jaako, karj. Joakko, aun. Joakoi.

K *Öant*, gen. *v^uñtə*, lat. *-tja* (ven. Anton, -ij, Onton), karj.-aun. Ontto(i), Onto(i).

⁴ Vir. 1942 s. 8—18.

K *Ōaz*, gen. *vūdtsə*, lat. *-sja* (< *Oadzoī, vartalo **Ōntsujε-*) (ven. Evdokija, Ov-, Avdotja), karj. Outi. Nimi on merkillinen sekä *oi-loppunsa että *ts ~ *dz*-konsonantistonsa tähden, jotka kumpikaan eivät selity karjalaisen nimen perustalla.

S *Rèiy*^(a), gen. *Riḷḷō*, Nä (1593—94) Rige, K (Itk.) *Riγ^a*, gen. *Riḷkə*, lat. *Riḷkja* (ven. Grigorj, -rij = Gregorius), karj.-aun. Grigoi, Grigo, Riiko, gen. Riijon. Inarin kaakkosisosassa on Sulkusjärvenssä apaja *Riḷḷū-jalḷēs* ('Riion kanto') muistona entisestä koltta-asutuksesta.

Koltan- ja kuolanlapin Jaakkoa, Onttoa, Outia ja Riikoa vastaavat nimet ovat siten liittyneet samaan, vokaalivartaloisissa muodoissaan alkuaan kolmitavuiisten appellatiivien paradigmatyyppiin, jota edustavat esim. lpL *ūnōi*, gen. *ādnu*, N *ēno*, *ed'nu*, I *ēnūi*, *ēnū*, Nrt *jēān^a*, *jēānnō*, T *jēāna(i)*, *jiennε* (kantalp. *ēnoi: *ēnoje-*, sm. eno, enoi) ja L *kuottōi*, *kuoddu*, N *guoddo*, *gud'du*, I *kuāḍūi*, *kūōḍḍū* jne. 'lieko, tuulentaato' (sm. kanto). Tällainen liittyminen on tuskin ymmärrettävissä muuten kuin että em. henkilönnimien karjalaisissa originaaleissa *oi* on vielä ollut säilyneenä, Outi-nimeä lukuun ottamatta, jonka lp. vastineen *oi-loppuisuus jää hämäräksi. — Se taas, että *Nāst*, *Teappa* ja *Tem* ovat mukautuneet *o-loppuisten appellatiivien ryhmään, voidaan selittää ehkä siten, että ne on omaksuttu pohjoiskarjalasta vasta sen jälkeen kun Nastoi, Teppoi, Timoi olivat jo menettäneet loppu-*i*:nsä.

Karjalan kielen vaikutus koltan- ja kuolanlappiin on ollut voimakas mm. uskonnon ja tähän läheisesti liittyvän bysanttilais-venäläistä alkuperää olevan henkilönimistön alalla.⁵ Lappalaisten *oi*-loppuisilla etunimillä ei ole deminutiivista merkitystä, jollainen oletetaan alun perin olleen vastaavilla suomalais-karjalaisilla nimillä.

Auf *o und *oi auslautende lappische Personennamen

von T. I. ITKONEN

Die Lappen Finnlands und Russlands haben Namen beider Typen wenigstens schon im 16. Jahrhundert gebraucht; damals sind die ersten über die Personennamen Aufschluss gebenden Quellen — die Steuerlisten — geschrieben worden. Familiennamen hatten die Lappen damals noch nicht. Alte Männernamen, zum grössten Teil finnisch-karelischen Ursprungs, waren z.B. Aimo, Jongo, Muio, Simpo. Heutige Vornamen christlicher Herkunft sind (I) *Mikk'o* 'Michael', *Jokk'o* 'Johannes', (Ko) *MáššA*, Lativ *Maššo* 'Maxim', *Mehkk*, Lativ *Mihkko* 'Michael', *NāskA*, Lativ *Nasko* 'Anastasia', russ. auch *Nastjka*⁷, *So.лA*, Lativ *So.лo* 'Salomon', *Tem*^a, Lativ *Timmō* 'Timotheus'. In alter

Zeit gab es auch auf *oi* auslautende Namen, u.a. *Ikoi*, *Cautzoi*, *Muskoij*, *Šermoi*. Heutzutage haben nur griechisch-orthodoxe Lappen solche Namen (in verschiedenen Dialekten): *JāḥkkA* (< *Jāḥkkoi), Gen. *Jāḥk'o* 'Jakob', finn. *Jaakko*⁷, *Oant*, Gen. *vūn'tə* 'Anton', kar. *Ontto(i)*⁷, *Oaz*, Gen. *vūdtsə* 'Eudokia', russ. auch *Avdotja*⁷, *Rèiy*, Gen. *Riḷ'Go* 'Gregorius', kar. *Grego(i)*⁷, *Riiko*, Gen. *Riijon*⁷. Diese vier Namen haben sich dem Paradigmatyp von ursprünglich dreisilbigen Appellativen angeschlossen, den z.B. folgende norwegisch-lappische Wörter vertreten: *ēno* (Stamm **enoje-*), Gen. *ed'nu* 'Mutterbruder' und *guoddo*, Gen. *gud'du* 'vom Wind umgeworfener Baum, Moorholz'.

⁵ Kirjoittaja, Karjalaiset ja Kuolan-Lappi (Kalevalaseuran vk. 22, 1942).